

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

NOVEMBER 7 • 2007

Johan III:s revalska feringar samt feringen som inte såldes (2)

Linné och Andromeda

På medaljjakt i Vatikanen (1)

**Kopparmynt under Norrfors herrgårds tröskel
från byggnadsåret 1846**

Pris 20 kr

MYNTKOMPANIET

Kvalitetsauktion Stockholm/Kalmar

Tillsammans med Frimärkskompaniet och Lars-Tore Eriksson Frimärksauktioner

24-25 november 2007

**1 riksdaler
1608**

**1 riksdaler
1654**

**1 dukat
1691**

**4 dukater
1843**

**4 dukater
1846**

**8 mark
1667**

**1 riksdaler
1721 Jubileum**

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn 08-678 32 17
Fax 08-643 22 38
E-post: mail@philea.se

Begär katalog eller
Se hela auktionen på
www.myntkompaniet.se

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98
onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71
E-post: info@numismatik.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14
E-post: info@myntkabinettet.se

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:
Monica Golabiewski Lannby

Prenumerationer:

Pris 200 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse

För insänt, ej beställt, material ansvaras
ej. SNT:s texter och bilder lagras
elektroniskt och publiceras i pdf-format
på SNF:s och KMK:s hemsidor
(www.numismatik.se samt
www.myntkabinettet.se). Den som
sänder material till SNT anses medge
elektronisk lagring/publicering.

Tryck:

Masterprint Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Föreningsaktiviteter

Hösten 2007

NOVEMBER

21 Föreningskväll

Plats Banérgatan 17, kl. 18.00

24 Myntets dag – myntmessa med SNF-auktion på KMK

10.00-10.30 Samlade vikingarna i Österled också mynt? Föredrag av Julius Hagander baserat på en artikel av Ursula Kampmann.

10.30-11.00 SNF bjuder på kaffe.

10.00-15.00 Myntmessa med ett tiotal mynthandlare.

12.00-15.00 Visning av auktionsobjekten till SNF:s auktion i Lovisa Ulrikas bibliotek.

16.00 SNF:s auktion börjar.

19.00 Middag på Myntkrogen. Förrätten är kantarellsoppa med västerbottensflarn, huvudrätt bergtungsrollad med kräftfärs och efterrätt vitchokladmousse med hallonsås. Ett glas vin samt kaffe ingår i priset som är 275 kr. Bindande anmälan till middagen skickas till cecilia.vonheijne@myntkabinettet.se (alternativt tel. 0733-790 694) senast 22 november.

Se också annonsen på sid.171.

DECEMBER

11 SNF:s julfest med auktion

18.00 Vid den årliga julfesten kommer en mindre auktion att hållas. Objekten är av enklare kvalitet. En lista kommer att läggas ut på föreningens hemsida senast den 1 december. Vänligen observera att endast bud i salen samt kontant betalning accepteras. Därvid blir det frågesport och serveras smörgåstårter, öl, glögg samt pepparkaka. Förhandsanmälan till cecilia.vonheijne@myntkabinettet.se (alt. 0733-790 694) senast den 7 december.

Kungl. Myntkabinettet

Från den 12 oktober visas "Linnés blomsterstigar – *Herbationes Upsalienses*". Markerna runt Uppsala bär många spår av Carl von Linné. Här botaniserade han som ung student. Här ledde han som världsberömd professor svenska och utländska studenter på exkursionsstigar runt staden, de s.k. *Herbationes Upsalienses*. I denna mindre utställning på Kungl. Myntkabinettet kan vi, genom Margaretha Bååths botaniska illustrationer med texter av Linné tolkade av Linnéforskaren Mariette Manktelow, följa Linnés resor runt Uppsala. I utställningen visas också Linnémedaljer från museets samlingar.

Nu är äntligen tidpunkten för öppnandet av Kungl. Myntkabinettets nya basutställning om plåtmynt och sedlar spikad. Den 19 februari nästa år kommer den att invigas.

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan.
Kansli: Besökstid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.
Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.
www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6. Buss 2, 43, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.
Utställningar: Måndag – söndag kl. 10.00-16.00.
Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00-16.00.
www.myntkabinettet.se

Tumba Bruksmuseum

Adress: Sven Palmes väg 2, Tumba. Pendeltåg; buss 725.
Utställningar: sept. – maj, lörd.-sönd., juni – aug. tisd.-sönd., kl. 11.00-16.00.
www.tumbabruksmuseum.se

NUMISMATISK LITTERATUR TILL SALU!

SNF utförsäljer numismatisk litteratur av egen utgivning till förmånligt pris!

(inom parentes anges tidigare medlemspris)

Numismatiska Meddelanden (NM)
 NM 30 häftad (30) 10 kr. Festskrift tillägnad N. L. Rasmusson
 NM 31 slutsåld
 NM 32:1 häftad (100) 30 kr Erik Lindberg
 NM 32:1 inb. (125) 50 kr som ovan
 NM 32:2 inb. (250) 100 kr Erik Lindberg, katalogdel
 NM 33 inb. (125) 40 kr Festskrift tillägnad B. Thordeman
 NM 34 inb. (125) 40 kr SNF:s 110-årsjubileum
 NM 35 inb. (200) 40 kr Studies in late Anglo-Saxon coinage
 NM 36 inb. (145) 40 kr Numismatiska forskare och
 myntsamlare i Sverige
 NM 37 inb. (250) 50 kr Festskrift tillägnad Lars O. Lagerqvist
 NM 38 inb. (250) 50 kr Festskrift tillägnad Ulla Westermark

NM 39 inb. (200) 50 kr Avesta Myntmuseum
 NM 40 inb. (150) 50 kr Myntningen i Sverige 995-1995
 NM 41 inb. (200) 50 kr Festskrift tillägnad Ian Wiséhn
 Register till NM I - XL inb. (75) 20 kr
 Register till Myntkontakt/SNT 1972 - 1982 häftad (45) 20 kr
 Register till SNT 1983 - 1992 häftad (45) 20 kr
 Register till SNT 1993 - 2003 häftad (80) 20 kr
 Militärpolletter häftad (100) 30 kr
 Carl Snoilsky häftad (50) 30 kr
 Lars O. Lagerqvists medaljfond (100) 30 kr

Svensk Numismatisk Tidskrift (SNT) kompletta årgångar
 1995 - 2006 inkl. auktionskataloger 50 kr per årgång

Önskad litteratur beställs i förväg med e-post eller fax/brev och kan sedan efter bekräftelse avhämtas på
 Banérgatan 17 nb, Stockholm.

För försändelse med postbefordran tillkommer Postens avgifter samt självkostnad för förpackningsmaterial (10-20 kr).

Vid bekräftelse meddelas köpesumma + ev. avgifter som sedan i förskott inbetalas på

SNF:s PlusGiro konto 15 00 07 - 3; Bankgiro 219 - 0502 (Svenska Handelsbanken), om inte annat avtalats.

E-post: order@numismatik.se Fax: 08 - 667 07 71 – Reservation för slutförsäljning.

Innehåll SNT 7 • 2007

Sid

Artiklar och notiser

Numismatisk litteratur till salu!	152
Johan III:s revalska ferdingar samt ferdingen som inte såldes (2)	153
Linné och Andromeda	161
Fältpostmästare Naundorffs medaljer över Karl XII	162
På medaljakt i Vatikanen (1)	164
"Söndriga sedlar skola i största möjliga utsträckning lagas"	165
Kopparmynt under Norrfors herrgårds tröskel från byggnadsåret 1846	166
Rättelser	167
Bradbury, Wilkinson & Co och svensken Victor Fock	169

Stående rubriker

Tumba Bruksmuseum. Program	163
Ny medalj. Ny medalj med anledning av NNU:s möte i Stockholm 2007	168
Pressklipp. Behövs rymdvaluta för intergalaktiska turister?	168
Personalia. Gulli Buhne 4 oktober 1913 – 19 juli 2007	169

Omslag

Carl von Linné tecknade under sin Lapplandsresa växten rosling, som han på latin benämnde *Andromeda polifolia*, och en odla. Det var på myrarna utanför Umeå som Linné träffade på en stor mängd roslingar som enligt honom stod "i sin bästa färging". När han såg den lilla ranka blomman tänkte han på sagan om Andromeda. På omslaget visas från-sidan till en medalj av Felicity Powell, London. Hon hämtade idén till detta motiv direkt från Linnés egen teckning. Foto: Gabriel Hildebrand.

Läs vidare om Linné och Andromeda i artikeln på sid. 161-162 skriven av Eva Wiséhn.

Johan III:s revalska feringar samt feringen som inte såldes (2)

Av Hannu Sarkkinen

Utkast till ny typologi för Johan III:s feringar

Gällande typologi

Vad Johan III:s feringar beträffar, är den mest använda referensboken än i dag SB. SB indelar Johans feringar i tre huvudtyper på grund av sköldens form (buktig/oval) samt konungens bild (axel/bröst). Vilka bilder som kan avses vara axelbilder och vilka som är bröstbilder är dock svårt att urskilja:¹

Typ I Buktig sköld. (Fig. 7)

Typ II Axelbild) (Oval sköld. (Fig. 19)

Typ III Bröstbild) (Oval sköld. (Fig. 15)

Inte ett ord om de olika myntmäs-tarna, inte ett ord om porträttet – Eriks eller Johans? Hela kronologin är på tok, Dene före Gulden och Gulden efter Dene. Konstigt nog har den vanligaste varianten, SB 40, inte entydigt avbildats i SB. I det följande försöker jag upprätta en ny kronologisk typologi eller ordning för denna lilla myntgrupp.

Ny typologi

Typ I

- Stampar tillverkade i Reval av Paul Gulden.
- Aversstampar, nyttillverkade med gamla verktyg och med Erik XIV:s porträtt men Johan III:s namn.
- Gamla reversstampar från Erik XIV:s tid, mm riksäpple.
- Präglingstid från 29/9 1568 till april-maj 1569.
- Olaglig myntning.

Typ IA (Fig. 6, 7, 8a-c)

- Nya aversstampar, Erik XIV:s gamla reversstampar från 1565, revers u.å. och med buktig sköld.

Typ IB (Fig. 9)

- Ny aversstamp, Erik XIV:s gamla reversstamp från 1568, revers med oval sköld och årtalet 68.
- Prägling under senare delen av året 1569 är osannolik men inte omöjlig.

Fig. 5a. Schmith: Johan III:s feringar. Taf. XXXVI:333-335.
Lägg märke till rätt kronologisk ordning.

Fig. 6. Fering u.å., mm riksäpple.
Körber s.151.

Fig. 7. Fering u.å., med buktig sköld,
mm Paul Gulden, riksäpple (ex SB).

Fig. 5b. Haljak Eesti Münt s. 89.
Johan III:s feringar. Lägg märke till fel
kronologisk ordning som följer SB.

Från stampkedjan ovan (SNT 2007:5) blir uppenbart, att man i början av emissionen har använt två av Eriks reversstampar från 1565 och en från 1568 för den "olagliga" tillverkningen av feringar i Johans namn. Paul Gulden kunde använda gamla välbevarade stampar (stampar 65.15a-b och 65.12a ovan) för prägling av Typ IA:s feringar u.å., vilka bär bilden av stadsvapnet i den buktiga skölden eller Typ IB:s feringar med den ovala skölden och årtalet 68. Tekniskt sett är dock Typ IA och IB lika.

Typ II (Fig. 10a-b)

- Stampar tillverkade i Reval av Paul Gulden.
- Nyttillverkade aversstampar med Erik XIV:s porträtt men Johans namn.
- Konungens ordningsnummer: arabisk 3.
- Nyttillverkade reversstampar med oval sköld, mm riksäpple, alla mynt utan årtal.
- Präglingstid från 29/9 1568 till april-maj 1569.
- Det enda och rätta SB 40. Olaglig myntning.

Fig. 8a-c. Tre ferdingar u.å., med buktigt sköld, mm Paul Gulden, riksäpple. (Fig. 8a, ex Reval, Fig. 8b-c, privat ägo.)

Då Erik XIV avsattes i Stockholm den 29 september 1568 måste också myntens utseende i Reval ändras, men först sedan man hade fått kännedom om tronskiftet. Stadens privilegier angående myntningen hade dock ännu ej förnyats. Tiden kan ha varit knapp vad gäller 1568 års emissioner med den nye konungens bild och titel, och för att spara tid använde man i så stor utsträckning som möjligt redan befintliga verktyg, punsar och stamplar från Eriks tid.

Egendomligt för de här ferdingarna är, att Paul Gulden fortsatte använda Eriks bild (punsar) i sina egna nya aversstamplar under hela sin ämbets-tid. Eftersom mm befinner sig på reverssidan och myntmästaren från Erik XIV:s tid var fortsatt anställd, var det enkelt att fortsätta prägla med gamla, ännu tekniskt sett gångbara reversstamplar (tre olika stamplar). Troligtvis ville han dölja den olagliga präglingen genom att tillverka mynt som var så lika de tidigare mynten som möjligt.

Fig. 9. Ferding (15)68, mm riksäpple. Privat ägo.

Fig. 10a. Ferding u.å. Vanlig SB 40, mm riksäpple. Privat ägo.

Fig. 10b. Ferding u.å. SB 40, mm riksäpple (ex Reval).

Typ III (Fig. 11)

- Stamplar tillverkade i Reval av Paul Gulden.
- Nyttillverkade aversstamplar med Erik XIV:s porträtt men Johans namn.
- Konungens ordningsnummer: romersk III.
- Reversstamplar med oval sköld, mm riksäpple, mynt utan årtal.
- Trolig präglingstid kort före förbudet, d.v.s. från början av 1569 till april-maj 1569.
- Troligen rör det sig om den sista emissionen enligt Eriks sista revalska myntfot från 1565.
- Olaglig myntning.

Typ III liknar mycket SB 40. Eriks bild används fortfarande. En större ändring är, att konungens ordningsnummer för första (och sista) gången har utgivits på en ferding med romerska siffror, III. Varför ändrade man framställningen av ordningsnumret? På t.ex. rikssvenska tvåören användes fortfarande 3. Kanske ville man skilja emissionerna åt eller det var bara frågan om utrymme i omskriften. I alla fall blev det romerska ordningsnumret kortvarigt. Reversstampan knyter myntet i alla fall till slutet av den "olagliga" stampkedjan. Stampen är dock något skadad, som kan bemärkas från smärre stampsprickor och som tyder klart på, att reversstampan inte var ny, då mynt av Typ III präglades.

Av någon orsak blev denna emission ytterst ringa, eller mynt av Typ III har hamnat på sådana håll där de har t.ex. smälts, eftersom halten inte ser ut att vara lägre än hos Eriks sista ferdingar eller hos de andra olagliga

Fig. 11. Ferding u.å. (SB 40), mm riksäpple. Konungens ordningsnummer romerskt: IOHAN • III. Privat ägo.

Paul Guldens ferdingar (Typ I och II). Ett enda exemplar av typen är känt av författaren, men som sagt, den är lätt sammanblandad med SB 40 (Typ II) och nya exemplar kan dyka upp. Varför har jag angivit en egen typ (Typ III) för myntet och inte t.ex. Typ IIB? Det finns någonting extraordinärt i det nya ordningsnumret, som har varit anledningen till egen typ och inte bara en variant. Nya exemplar av myntet kan bringa mera ljus i sakkförhållandena.

Typ IV (Fig. 12-15)

- Stamplar tillverkade i Stockholm april-juni 1570 med Johan III:s bild i hög relief, mm riksäpple, oval sköld.
- Stamparna är mycket lika i stilen (stockholmsstil) med stockholmska tvåören 1570, ty samma punsar blev använda.
- Mynten har ett rakryggt och bättre utseende än de tidigare revalska ferdingarna.
- Stampställningen är 0° (3 ex) eller 180° (1 ex), som tyder på en annorlunda tillverkningsmetod av stamplar.
- Mynt, präglade enligt de förnyade myntningsprivilegierna 11/2 1570.
- Präglingstid juni-juli 1570. Laglig myntning.

Av någon anledning beställdes de nästa stamparna, som nu bär Johan III:s plastiska bild, högst sannolikt från Stockholm. Kanske ville staden, eller kungen själv, att den helt rätta bilden skulle användas eftersom den olagliga perioden nu var över. Stampställningen lär vara 0° eller 180°, som är ovanlig hos de andra revalska ferdingarna. Jämför Johan III:s porträtt på ett stockholmstväöre på Fig. 16 med porträttet på de här revalska ferdingarna slagna med stamplar tillverkade vid myntverket i Stockholm. Antalet präglade mynt blev dock obetydligt. Nya liknande stamplar hann man inte tillverka i Reval innan Paul Gulden tillfångatogs av ryssar och därmed var tvungen att lämna sin myntmästarpost sommaren 1570. Stam-

Fig. 12. Ferding 1570, Stockholmstypen, mm riksäpple (ex Reval).

Fig. 13. Ferding 1570, Stockholmstypen. Kieler 1937 Nr 229, mm riksäpple.

Fig. 14. Ferding 1570, Stockholmstypen, mm riksäpple. Privat ägo.

Fig. 15. Ferding 1570, Stockholmstypen, mm riksäpple. SB / Neumann / KMK.

Fig. 16. Johan III:s stockholmska tvåöre från 1570. Bruun.

parna tillverkades 1+2, vilket är normalt för en svit stamplar (1+2 eller 1+3 stamplar).

Några ord kan sägas om de revalska ferdingstamparnas framställare i Stockholm. Stamparna graverades vid myntverket i Stockholm definitivt efter 11/2 1570, då Johan III förnyade staden Revals myntningsprivi-

legier, men troligast efter kuppen i april-maj, då man återigen kunde arrangera stadens ekonomiska och praktiska förvaltning. Då man gör en uppskattning av tidpunkter måste man också räkna med extra tid för dåtidens kommunikationshastighet och transportrutter mellan Reval och Stockholm. Kommunikationsförhållandena måste dock ha varit de bästa möjliga, vintern var ju över och vattnen öppna.

Själva präglingen i Reval skedde sannolikt i juni-juli, just innan Paul Gulden tillfångatogs och måste lämna sin myntmästarepost i sommaren 1570. Myntmästaren vid myntverket i Stockholm i 1570 var Hans Höyer som var verksam där under åren 1567-1574.² Myntgravören vid myntverket i Stockholm 1570 var Mikael Hohenauer (verksam i Stockholm 1569-1588)³, som högst sannolikt även har graverat dessa stamplar. Förlagan till Johan III:s myntporträtt torde vara tecknad av Willem Boy, som också var verksam vid myntverket i Stockholm⁴. Mycket ovanligt är, att i stället för stockholmska märken var det Paul Guldens mm, riksäpple, som graverades på de här stamplarna.

Typ V (Fig. 17-19)

- Nya stamplar tillverkade i Reval av Urban Dene II efter 28/11 1570 men senast i början av december 1570.
- Mynten bär årtalet (15)7-0, och ett egenartat, mindre porträtt av Johan III, mm Λ , oval sköld.
- Urban Dene II:s mm Λ förekommer för första gången på ferdingar.
- Nya klena bokstavspunsar på Urbans nya stamplar.
- Nu förekommer det ej mera stampkopplingar med gamla reversstamplar eller mynt med Erik XIV:s bild eller reversstamplar.
- Präglingstid efter 28/11 1570 – början av december 1570.

Då Urban Dene II tillträdde sitt ämbete ville han synbarligen börja sin verksamhet genom att tillverka nya ferdingstamplar med sitt eget mm Λ . Eftersom Urban Dene II:s ämbets-tid tog sin början under stadens belägring – ett skede dominerat av stigande silverpriser och brist på allt – var den första tiden svår. Urban Dene II tycks inte ha varit beredd inför arbetsuppgiften och måste troligen börja med att skapa nya verktyg för myntningen. Han lyckades dock inte särskilt bra, som lätt kan märkas på den grova stilen på hans första ferdingar (15)7-0.

Fig. 17. Levin nr 837 (ex KMK), Urban Denes första ferding (15)7-0, mm Λ .

Fig. 18a-b. Två ex av Urban Denes första ferdingar (15)7-0, mm Λ (ex Reval).

Fig. 19. Urban Dene II:s första ferding (15)7-0, mm Λ (ex Levin, ex SB, ex KMK).

Antalet Urban Dene II:s första ferdingstamplar är inte stort. Bara en avers- och en reversstamp är kända. Dessa mynt kan även klassificeras som provmyntsliknande, eftersom typen ej präglades i fortsättningen och att det inte finns någon stampkedja, endast mynt präglade med ett stamp-par. Antalet präglade, cirkulerande mynt måste också ha varit begränsat.

Urbans nya ferdingar blev ingen succé. Kanske skickade han ett provmynt till Stockholm (nu i KMK?) för godkännande. Med den konstiga bilden på myntet, som fortfarande kunde förväxlas med Eriks⁵, måste mynten ha blivit underkända i Stockholm, troligast redan i Reval. En lösning på problemet hade varit en fortsatt tillverkning av Paul Guldens sista, privilegieenliga, nya, stockholmska ferdingar med årtalet 1570 som förebild. Det är sannolikt att stam-

parna för den nästa typens ferdingar (Typ VI) u.å., blev tillverkade i Reval, liksom stamper för Urbans första ferdingmyntning. Stamparna tillverkades nu 1+3, som vanligt var, dock utan åsatt årtal.

Typ VI (Fig. 1 och 20 a-c)

- Stampar tillverkade i Reval av Urban Dene II i december 1570: u.å.
- Johan III:s porträtt i låg relief, mm Δ , oval sköld, mm åstadkommet med nummerpuns 7.
- Mynten liknar mycket den "guldenska" stockholmsstypen med årtalet 1570 och det är mycket sannolikt, att den har använts som förebild till denna sista emission av ferdingar.
- Den ovala Revalskölden liknar mycket de sköldar som finns på guldenska ferdingar.
- Präglingstid från ca slutet av december 1570 till någon gång under 1571.

Som framgår av själva mynten liknar vid första anblicken de här nya stamparna de förra stockholmsstamparna (Typ IV ovan), som tillverkades för Paul Gulden år 1570, men vid en närmare granskning avviker de ändå avsevärt. Kungens bild är i låg relief, oplastisk, som tecknad – liksom kopierad direkt från Paul Guldens stockholmsstamper. Bokstavspunsarna är olika de stockholmska. De liknar i stilen de tidigare revalska bokstäverna (särskilt på reverssidan) från Paul Guldens olagliga myntningsperiod. Man undrar om Urban Dene II hade hittat sin företrädares verktyg, eller en del av dem?

Också främmande för en stockholmsprodukt är, att bokstaven G (för *gratia*) på aversen inte tycks höra ihop med de övriga bokstäverna, den är större, något som aldrig skulle ha hänt i Stockholm. Den lilla bokstaven "o", å andra sidan, liknar mycket i stil den, som kan ses på Urban Dene II:s schillingar med krönt I (Fig. 4). På aversen tycks bokstäver i tre olika storleksklasser förekomma. Allt detta stöder antagandet, att stamparna har tillverkats under bristfälliga omständigheter i Reval, inte i Stockholm. Varför utgavs mynt nu utan åsatt årtal? Kanske var årsskiftet för nära och man ville spara. Präglingen kunde lätt fortsättas under det nya året. Man bör dock observera att myntverkets produktionsår inte sammanföll med kalenderåret.

Varför gjorde man 1+3 stampar? Kanske rörde det sig om en beställning. Då ett myntverk utövar sin verksamhet kontinuerligt, görs också

Fig. 20a-c. Ferdingar u.å., mm Δ (stampkopplingar: 7A med 8a och 10a ovan), mm A åstadkommet med nummerpuns 7. Privat ägo och SNF 141:46.

ständig nya stampar vid behov. Kanske insåg man att 1+3 stampar är tillräckligt för en tidsmässigt begränsad myntning, eller att det billiga (bytes-) silvret som då fanns till stadens förfogande bara räckte för en svit på 1+3 stampar. Det är troligt att man använde krigsbytenessilver, som erhölet sedan stadens belägring hade upphört, för denna sista ferdingmyntning.

Präglingstiden för de här "förbättrade" ferdingarna u.å. var kort, halten låg och behovet av större nominaler litet. Så upphörde också ferdingtillverkningen i Reval för evigt. I allt präglades av de här låghaltiga mynten enligt bevarade uppgifter totalt mindre än 16.272 men över 10.000 exemplar (Tabell 1), av vilka bara fem (tills vidare) har överlevt.

Strandbergs Mynt

&

Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida

www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

Kommentarer till Tabell 2 och 3:

- 1) ^{1a)} Nr 228 Ferding 1568 ... REVALI • 68, Dobbelppräg. RRRR (olyckligtvis ej avbildad i katalogen).
- 1b) Nr 229 Ferding 1570. (Fig. 10)
- 2) KMK. Refererat i de flesta svenska verk. Schmiths ex är antagligen det stockholmska exemplaret, men han och övriga kan även hänvisa på de revalska exemplaren..
- 3) Riga. Samma exemplar förekommer troligtvis i Schmith, Buchholz X, Matto och Fedorov.
- 4) Exemplaret nu i författarens kabinet. (Fig. 6)
- 5) I antalet "oval sköld" (16) ingår troligtvis minst Antells, Bruuns och Oldenburgs exemplar.
- 6) Ekström hade 2 ex, och 2 ex var till salu i Reval-sektionen på auktion 28. Annars är det frågan om fyra enstaka exemplar. Katalogerna från 1972-2004.
- 7) Den första upplagan hade samma mynt. Referensnummer för SB 40 i första upplagan var 37. Ferdingen (15)68 är troligen densamma, som finns hos Brandt och ferdingen 1570 är KMK:s exemplar. (Fig. 17 och 19)
- 8) Utan beskrivning, men med tre bilder av Johans ferdingar på Taf. XXXVI: 333, 334 och 335. (Fig. 5a)
- 9) Holmberg måste ha kopierat Stiernstedt och Levin. Levin rapporterar både ferdingar (15)7-0 och 1570 och även att de finns i (K. M.), d.v.s. i KMK. Holmberg måste mena båda typerna, 1570 och 7-0 men han ger bara ett årtal, "1570". Katalogen är i övrigt för generell för att tjäna som en trovärdig källa av någon slag.
- 10) Opulicerat manuskript om livländska mynt u.å. (ca 1900), Riga. Utan bilder.
- 10a) S. 174. No. 4200, stampkoppling 7A/10a (REVALI) i Nemirovitsch-Dantschenkos stampkedja.
- 11) No. 1231:9. (tre mynt: u.å. två ex och 1570 ett ex). Oklart är om den ena av ferdingarna u.å. var med mm Δ eller om båda hade Paul Guldens mm riksapple. Ferdingen 1570 är naturligtvis Rigaexemplaret.
- 12) Brandt är den första publicerade katalogen, där ferdingen (15)68 förekommer, dock utan bild.
- 13) Berch s. 70 nr 39. Berch hänvisar till Brenner s. 107. Ex Uppsala Universitets myntkabinett.
- 14) Tonkin har försökt förenkla katalogen men det har misslyckats. Han anger bara tre ferdingar: 1568, u.å. och 1570.
- 15) Gloy nr 1106, tyvärr utan avbildning. Myntets lokalisering i dag är ovisst, det kan handla om Kielers ex.
- 16) Jochumsen anger i sin Verzeichnis bara två Johans ferdingar, u.å. och 1570. I Buchholz Desiderata nämns det, att ferdingen 1570 (Typ IV) existerar i

Ferdingarnas raritet

I äldre litteratur och i auktionskataloger, särskilt från 1800-talet, har man givit raritetsbeteckningar som ”r” eller ”rr” för SB 40. I övrigt är SB 40 den enda variant som förekommer.

Förekomsten av mynt ger frekvens och informerar om myntens relativa och absoluta raritet. Uppgiften att konstruera en sammanfattning av Johans revalska ferdingars förekomst vid några betydande auktioner och museer, i Levins katalog och i publicerade manuskript samt i några privata samlingar väckte därför mitt intresse, och här har jag i tabellform samlat ihop vad jag hittade:

Tabell 2. Förekomsten av Johan III:s ferdingar i några samlingar

Samling / Auktion Antal mynt	Tryckår	Paul Gulden Buktig sköld u.å. Typ IA	Paul Gulden (15)68 Typ IB	Paul Gulden oval sköld u.å. Typ II	Paul Gulden oval sköld u.å. Typ III	Paul Gulden Stockholm 1570 Typ IV	Urban Dene II (15)7-0 Typ V	Urban Dene II u.å. Typ VI
Hutten-Czapski	1870-t	–	–	1	–	–	–	–
Minus & Preiss	1874	–	–	1	–	–	–	–
Oldenburg	1883	–	–	1	–	–	–	–
Levin	1887	–	–	16 ⁵⁾	–	1 ³⁾	1 ²⁾	–
Riksbankens MK	1889	–	–	1	–	–	–	–
Bukowski 88	1894	–	–	1	–	–	–	–
Gloy	1907	–	–	2	–	1 ¹⁵⁾	–	–
Retowski	1912	–	–	1	–	–	–	–
Bruun	1914	–	–	2	–	–	–	–
Sellmer	1920	–	–	1	–	–	–	–
Antell	1936	–	–	2	–	–	–	–
Kieler 1937	1937	–	1 ^{1a)}	3	–	1 ^{1b)}	–	–
Olofson	1946	–	–	1	–	–	–	–
Svensson 66, 70	1970	–	–	2	–	–	–	–
Ahlströms Auktioner 1-70	1972- 2004	–	–	8 ⁶⁾	–	–	–	–
Reval Ajaloomuseum	2004	1	–	>1	–	1	2	?
Riga Dommuseum	2004	?	?	>1	–	1	?	?
KMK (estimat)	2004	1	1	>1	–	1	1	1 ¹⁷⁾
Några privata samlingar	2006	4	1	>25	1	1	–	4
Totalt befintliga ex (estimat)		>8	3	>50	1	>5	>3	>5

Tabell 3. Förekomsten av Johan III:s ferdingar i valda publicerade samt opublicerade myntkataloger

Katalog / Typ Förekomst = x	Tryckår	Paul Gulden Buktig sköld u.å. Typ IA	Paul Gulden (15)68 Typ IB	Paul Gulden oval sköld u.å. Typ II	Paul Gulden oval sköld u.å. Typ III	Paul Gulden Stockholm 1570 Typ IV	Urban Dene II (15)7-0 Typ V	Urban Dene II u.å. Typ VI
Brenner	1691	–	–	–	–	–	–	–
Brenner	1731	–	–	x	–	–	–	–
Arndt	1753	–	–	–	–	–	–	–
Berch	1773	–	–	x ¹³⁾	–	–	–	–
Körber	1800-50	x	–	x	–	–	–	–
Körber Reval	1826	–	–	x	–	–	–	–
Schmith ⁸⁾	1858	–	–	x	–	x ³⁾	x ²⁾	–
Stiernstedt	1878	–	–	x	–	x ²⁾	x ²⁾	–
Holmberg ⁹⁾	1894	–	–	x	–	x ²⁾	x ²⁾	–
Buchholz X	1896	–	–	x	–	x ³⁾	–	? ¹¹⁾
Buchholz ¹⁰⁾	1900 ca	–	–	x	–	– ¹⁶⁾	–	x ^{10a)}
Kieler Manus	1930-t	x	x ^{1a)}	x	–	x ^{1b)}	x ²⁾	–
Matto	1931	–	–	x	–	x ³⁾	–	–
Brandt	1963	–	x ¹²⁾	x	–	x ²⁾	x ²⁾	–
Fedorov	1966	–	x ⁴⁾	x	–	x ³⁾	–	–
SB7)	1980	x	x ⁷⁾	x	–	x ⁷⁾	x ²⁾	–
Tonkin ¹⁴⁾	1995	–	x ⁷⁾	x	–	?	x ²⁾	–
Totalt		3	5	15	0	6	7	1
Antal separata ex		3	3	>15	0	3	3	1

Tabell 4. Sammandrag av Johan III:s revalska ferdingar

Johan III. Reval, ferding.				
Paul Gulden				
Med Erik XIV:s bild. Även med gamla fransidesstamplar från Eriks tid. Stamparna tillverkade i Reval. Myntmästare (och gravören) Paul Gulden, mm riksäpple.				
SB	Beskrivning	Raritet	Huvudtyp	Kommentar
39	u.å., buktig sköld (1568)	XR	Typ IA	Präglad från 29/9 1568 till april-maj 1569. Revers från Erik 1565. Olaglig.
38	(15)68, oval sköld (1568)	XR	Typ IB	Präglad från 29/9 1568 till 31/12 1568 (teoretiskt ända till april-maj 1569). Revers från Erik. Olaglig.
40	u.å., oval sköld (1568-1569)		Typ II	Präglad sista kvartalet 1568 – april eller maj 1569. Ny reversstamp. Olaglig. IOHAN • 3
–	u.å., oval sköld (1569)	XR	Typ III	Präglad januari – april eller maj 1569. Ny reversstamp. Olaglig. IOHAN • I I I
Med Johan III:s bild i hög relief. Stamparna tillverkade vid myntverket i Stockholm april-maj 1570. Myntgravör i Stockholm 1570 var Mikael Hohenauer (1569-1588) (som högst sannolikt även har graverat dessa stampar). Johan III:s myntbild förlagetecknad av Willem Boy i Stockholm. Myntmästare i Stockholm 1570 var Hans Höjer (1567-1574). Med Paul Guldens mm riksäpple. (1+2 stampar).				
41 b	1570, oval sköld	XR	Typ IV	Privilegieenlig. Mycket lika med stockholmska tvåören. Präglad i Reval efter kuppen, mellan juni-juli 1570.
Urban Dene II				
Med egenartad, liten bild av Johan III. Stamparna tillverkade i Reval av Urban Dene II efter 28/11, senast i början av december 1570 Myntmästare (och gravören) Urban Dene II, mm Λ (1+1 stampar).				
41 a	(15)7 - 0, oval sköld	XR	Typ V	Ett stampar. Snart underkända. Präglade i början av december 1570.
Med Johan III:s bild i låg relief. Stamparna tillverkade i Reval sannolikt i december 1570. Myntmästare (och gravören) Urban Dene II, mm Λ (1+3 stampar).				
–	u.å. (1570-1571), oval sköld	XR	Typ VI	Präglad från december 1570 till någon gång under 1571. Mynten liknar ferdingarna i Typ III.

Himsel-Museet i Riga (nu Rigaer Dommuseum) och i Revalska museet samt hos Gloy nr 1106. Jochumsens Verzeichnis är utan avbildningar.

¹⁷⁾ Ex. Svensson (SS 6138.), ex SNF:s auktion 141. Nr 46. Ferdingen som inte såldes.

Man måste ta i beaktande, att samma mynt kan förekomma i på varandra följande auktioner eller samlingar. Man bör också komma ihåg att nyare kataloger nästan alltid kopierar de äldre. Ovanstående presentation är ingalunda uttömmande eller felfri, men är enligt min mening ganska representativ ändå. Fedorovs katalog från 1966 och SB från 1980 har varit allmänt tillgängliga för samlarna

och blivit föremål för okritisk kopiering, medan däremot t.ex. Körbers, Schmiths, Buchholz och Kielers manuskript fortfarande inte är lika lätt-tillgängliga.

Baserat på ovanstående tabell kan man dra slutsatser om de behandlade myntens raritet. På grund av förekomsten i samlingar kan man säga, att alla typer förutom SB 40 är ytterst sällsynta. Läget bekräftas av katalogen, med ferdingen som inte såldes i toppen, d.v.s. opublicerad. Myntet förekommer endast i Anton Buchholz opublicerade manuskript över livländska mynt. Raraste, enligt min mening, är mynt som är av Typ III och V.

Till slut

Ferdingen som inte såldes är av en ytterst sällsynt typ, som tidigare är opublicerad. (Fig. 1 och 20 a-c) Av typen finns minst 5 ex kända, slagna med en aversstamp och tre olika reversstamplar, vilket antyder att den tänkta upplagan kan ha varit flera tusen exemplar. Leimus ger 5.472 ex för november-december 1570 (totalt för Typ IV och V) och 10.800 ex för 1571 (troligast enbart för Typ V) som präglingsvolym (Tabell 1), vilka är synnerligen stora siffror jämfört med antalet bevarade mynt. Upplagorna passar nog bra med antalet stampar. Stamparnas antal 1+3 ger också anledning att hålla fast vid antagandet,

att stamparna är tillverkade för en begränsad myntning av ryskt bytes-silver (?).

Det är en gammal vana att mot en överstamp tillverka två-tre överstampar, eftersom de lösa överstamparna slets 2-3 gånger fortare än den fasta understampen. Troligen har de "höghaltiga" (jämfört med de från 1570 till ca 1585 präglade kopparschillingarna) ferdingarna enligt Greshams lag försvunnit, blivit lokalt nedsmälta eller sålda till Ryssland och blivit nedsmälta där. Urban Dene II:s ferdingar av Typ V har inte påträffats i publicerade samtida fynd. Återstår, att bara ett fåtal ferdingar har blivit kvar av Urban Dene II:s myntning i Reval, som skedde under den korta och oroliga perioden från december 1570 till någon gång efter mars 1571.

Ferdingen som inte såldes har hittills uppmärksammas enbart av de främsta numismatikerna på detta område: Anton Buchholz (1848-1901), Sven Svensson och Michail Nemirovitsch-Dantschenko. En orsak till den ringa förekomsten av Typ IA (med buktig sköld), III samt vår Typ V i publikationerna, utöver Greshams lag, är att man inte har kunnat skilja dem från den vanliga SB 40. Man ser, men förstår inte det oväntade. Detsamma hände nästan också på SNF:s auktion 141. Antalet existerande exemplar av ferdingar Typ V är med största sannolikhet större än vad jag kunnat finna, men en ferdig av Typ V torde vara en raritet av första rang.

Foto: Författaren.

Stor tack till Jussi Halén för manuskriptläsningen.

Förkortningar

Av.	Myntets avers/åtsida.
Ex	Exemplar, antal exemplar.
KMK	Kungl. Myntkabinetet, Stockholm.
Lot	Tysk ord för lod som haltenhet.
NM	Numismatiska Meddelanden.
mm	Myntmästarmärke.
r	Rar, sällsynt (sällan förekommande).
rr	Mycket rar, mycket sällsynt (6-10 ex kända).
Rev.	Myntets revers/frånsida.
SB	Ahlström, Almer, Jonsson: Sveriges Besittningsmynt. Stockholm 1980.
SNF	Svenska Numismatiska Föreningen.
SNT	Svensk Numismatisk Tidskrift.
SS	Sven Svenssons samling.
u.å.	Utan årtal.
XR	Ytterst sällsynt (1-5 ex kända).

Noter

- ¹ Gunnar Haljak publicerade sitt verk *Estonian Coin Catalogue/Eesti Münt Kataloog* år 1993, men avsnittet som handlar om Johans revalska ferdingar är en direkt kopia ur SB. (Fig. 5b.) Detsamma gäller så gott som alla andra kataloger publicerade efter 1967 eller 1980, som förtecknar Johans revalska ferdingar (och andra svenska besittningsmynt), t.ex. Neumann, Krause & Mishler och Kruggel & Gerbaševskis.
- ² Stiernstedt, 1874. NM I, s. 26-27.
- ³ Rasmusson, 1973. NM XXXI s. 99.
- ⁴ Ibid, s. 99.
- ⁵ Jämför den ovanligt lilla bilden på Eriks ferdig i SB s. 13. Nr 8. Typ III. (Stampkoppling B/b).

Källor

- Ahlström, B.: *Sveriges besittningsmynt 1561-1878*. Stockholm 1967.
- Ahlström, Almer, Jonsson: *Sveriges besittningsmynt*. Stockholm 1980. Refererat som SB.
- Ahlströms Auktioner – Auktionskataloger nr 1-70. Stockholm 1972-2004.
- Arndt, J.: *Der Liefländischen Chronik anderer Theil von Liefland unter seinen Herren Meistern*. Halle 1753.
- Arnell, S.: *Bidrag till belysning av den baltiska fronten under det nordiska sju-årskriget 1563-1570*. Kungl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar. Historiska serien. 19. delen. Växjö 1977.
- Berch, C. R.: *Beskrifning öfver Swenska Mynt och Kongl. Skåde=Penningar*. Uppsala 1773.
- Brandt, T.: *Svenska provinsmynt*. Stockholm – Jakobstad 1963.
- Brenner, E.: *Thesaurus Nummorum Sueo-Gothicorum*. Stockholm 1691 och 1731.
- Bruun, L. E.: *Sammlung des Herrn L. E. Bruun in Kopenhagen Schwedische Münzen I. Teil. Vom Mittelalter bis Gustav Adolph*. Versteigerungskatalog, Adolph Hess Nachfolger. Frankfurt a. M. 1914.
- Buchholz, A.: Opublicerad manuskript om livländska mynt. U.å. (ca 1900). Riga. – *Katalog der Ausstellung zum X. archäologischen Kongress in Riga 1896*. Buchholz, Anton: IV Münzen und Medaillen. S. 213-230. Riga, 1896.
- Bukowski 88: *Förteckning öfver ett svenskt myntkabinett bestående af omkring 4000 guld-, silfver- och kopparmynt, samt myntplåtar*. Bukowskis auktion nr 88. Stockholm 1894.
- Fedorov, D.: *Moneti Pribaltiki XIII-XVIII stoletii*. Tallinn 1966.
- Gloy – Auktions-Katalog. Inhalt: I. *Sammlung des † Herrn Bürgermeister Georg von Gloy, Wiesbaden. Münzen und Medaillen von Russland und den baltischen Provinzen. II. Münzen und Medaillen*

verschiedener Länder. Versteigerung am Montag den 21. Okt. 1907 und folgende Tage. Frankfurt am Main 1907.

Haljak, G.: *Estonian Coin Catalogue/Eesti Münt Kataloog*. Tallinn 1993.

Holmberg, D.: *Mynt af guld, silfver och koppar präglade i Sverige och dess utländska besittningar 1478-1892 samt i Norge efter föreningen med Sverige*. Samt Tillägg. Stockholm 1894 och 1899.

Hutten-Czapski, E.: *Catalogue de la Collection des Médailles et Monnaies Polonaises*. Vol. I-V. St. Petersburg – Cracovie 1871-1916.

Jochumsen, H.: *Verzeichnis aller bisher nachweisbaren baltischen Münzen und der Desiderata der Sammlung Anton Buchholz*. Bearb. und hrsg. R. Sengbusch. Mitteilungen aus der livländischen Geschichte. Herausgegeben von der Gesellschaft für Geschichte und Altertums-kunde zu Riga. Bd. 22, H. 4. Riga 1924-1928. S. 221-259.

Kieler, E.: Manuskript: *Meine Beschreibung baltischer Münzen*. U.å. KMK. Skriven under 1920- och 1930-talen.

Kieler 1937: *Fortegnelse over en Samling sjældne svensk-baltiske Mønter (Reval, Riga, Narva og Livland)*. Sagforernes Auktioner. København 28.5.1937.

Krohn, J.: *Kertomuksia Suomen Historiasta. Eerikki XIV ja Juhana III*. Helsinki 1914.

Kruggel, Eckhard und Gerbaševskis, Gundars: *Münzpreisbuch Livland. Preise aus Auktionen und Lagerlisten 1980-2001*. Riga 2001. K & G har fyra försäljningar av Johan III:s ferdingar, av vilka tre hos Ahlström, alla utan årtal.

Körber, Ed. Ph.: *Münzen in der Stadt Reval geprägt. Beschrieben und abgebildet von Ed. Ph. Körber, 1826*. Manuskript. Nytryck med kommentarer av Ivar Leimus, Eesti Ajaloomuseum, Tallinn, april 2006. Refererat som Körber Reval.

– *Vaterländische Merkwürdigkeiten Viertel Theil. Numismatik von Lief- und Ehstland, nebst einem Anhang von Russischer Courant Münzen, die seit des Regierung Kayser Peter I, bis auf unsere Zeiten geprägt worden sint. Liefländische Münz=Sammlung enthaelt alle bischer entdeckte Münzen die zur Zeit des Ordens und nachher gepregt worden. Beschrieben und gezeichnet durch Eduardt Philipp Körber*. Dorpat 1800. Mscr. im Eesti Kirjandusmuseum (Estonischen Literaturmuseum), Tartu. Skrivet och kompletterat löpande till 1840-talet.

Leimus, I.: *Liivimaa mündidus Liivi sõja algusaastail (1558-1561)*. Tallinn 1987.

– *Tallinna Mündimeistril 16. Sajandil*. Mit deutsche Zusammenfassung: Tallinner Münzmeister im 16. Jh. Vana Tallinn III (VII) s. 7-31. Tallinn 1993.

– *Livonian mintmasters of the Sixteenth Century*. S. 113-139. *NNÄ* 1989-90. Huddersfield, England, 1994.

– *Das Münzwesen Livlands im 16. Jahrhundert (1515-1581/94)*. Stockholm Studies in Numismatics 1. Stockholm 1995.

– *Numismaatika alused*. Tartu 1996.

Levin, A.: *Beskrifning af Johan III:s mynt*. NM XI, Stockholm 1887.

Matto, G.: *Numismaatik Baltimail*. Narva 1931.

Minus & Preiss: *Die Gotthard Minus'sche Thaler- & Medaillensammlung. Die Adolph Preiss'sche Sammlung von Münzen und Medaillen der baltischen Provinzen, (Livland, Curland und Esthland) nebst einer Sammlung von Contrefaits-Medaillen des XVI. Jahrhunderts. Bearbeitet von F.J. Wesener. Versteigerungskatalog, Brüder Egger*. Wien 1874.

Nemirovitsch-Dantschenko, M.: *Stempelketten*. Reval. Privatbesitz.

Neumann, E.: *Die Münzen der westpreussischen und baltischen Städte unter polnischer bzw. schwedischer Oberhoheit*. Köln 1997.

Niitemaa, V.: *Baltian Historia*. Borgå 1959.

Oldenburg, J. F. H.: *Beskrifning öfver J. F. H. Oldenburgs samling af svenska, svenska besittningarnes och Landigrefven Fredriks (Konung Fredrik I) Hessiska mynt*. Stockholm 1883.

– *Förteckning öfver framlidne Kontorschefen J. F. H. Oldenburgs svenska myntkabinett. Andra gruppen. (Olof Skötkonung tom Hertig Johan af Östergötland)*. Bukowskis auktion nr 113. Stockholm 1897.

Olofson: *Bernhard Olofsons Svenska Myntsamling 1. T. G. Appelgrens försäljningskatalog*. Stockholm 1946.

Pullat, R. (Ed.): *Tallinna Ajalugu. 1860-ndate aastateni*. Tallinn 1976.

Rasmuson, N. L.: *Mikael Hohenauer i Prag och Mikael Hohenauer i Stockholm*. NM XXXI, s. 91-103. Stockholm 1973.

Retowski: *Auctions-Catalog von Münzen und Medaillen verschiedener Länder und einer hervorragenden Sammlung von Münzen der baltischen Provinzen. Adolph Hess Nachfolger*. Frankfurt am Main 1912.

Riksbankens Myntkabinett: *Samlingen av Svenska Mynt i Riksbankens Myntkabinett*. Stockholm 1889.

Rußwurm, C.: *Revals Münzrecht und Münze. Beiträge zur Kunde Ehst-, Liv- und Kurlands, herausgegeben von der Ehstländischen Literarischen Gesellschaft*. Band III. BKLEK. Bd. 3., H. 1., s. 88-99. Reval 1882.

Schmith, C. von: *Die Münzen der Vorzeit Livlands*. II: Theil. Münzen unter den Königen. Dorpat 1857-1858. Mscr., Museum für die Literaturforschung Estlands, Tartu.

Sellmer: *Versteigerungs-Katalog einer Sammlung von Baltischen Münzen aus dem Besitze eines baltischen Sammlers, darunter hervorragende Seltenheiten. Adolph Hess Nachfolger*. Frankfurt am Main 1920.

SNT 2001:6.

Stiernstedt, A. W.: *Om Myntorter, Myntmästare och Myntordningar i det nuvarande Sverige*. Stockholm. NM I, s. 26-27. Stockholm 1874.

– *Om Myntorter, Myntmästare och Myntordningar i Sveriges forna Östersjöprovinser och Tyska eröfringar*. Reval. NM V, s. 23-28. Stockholm 1878.

Svensson 1966 och 1970: *Mynt och medaljer ur Sven Svenssons samling vilka tillsammans med några plåtmynt och en samling romerska mynt tillhöriga privat-*

personer försäljas å offentlig auktion. AB Hirsch Myntauktioner. Del I, Stockholm, 1966. *Mynt och medaljer ur Sven Svenssons samling (del II) vilka tillsammans med svenska och utländska mynt tillhöriga privatpersoner försäljas å offentlig auktion. AB Hirsch Myntauktioner*. Del II, Stockholm, 1970.

Tawaststjerna, W.: *Pohjoismainen viisikolmattavuotinen sota. Vuosien 1570 ja 1590 välinen aika*. Helsinki 1918-1920.

Tonkin, A.: *Myntboken* 1995, 2000, 2005. Linköping 1994, 1999, 2004.

Tudeer, L. O. Th.: *Antellin Rahakokoelman Ruotsalaisten Rahojen Luettelo III. Juhana III:n, Sigismundin, Kaarle IX:n, herttua Juhanan sekä Kustaa II Adolfin rahat*. Helsinki 1936.

Wahlstedt, A.: *Sveriges mynthistoria under konung Erik XIV:s regeringstid*. NM XX. Stockholm 1913.

Wittram, R.: *Baltische Geschichte. Die Ostseelände Livland, Estland, Kurland 1180-1918*. München 1954. □

Hannu Sarkkinen är jur. kand och ekonomi mag. boende i Espoo i Finland.
Han har samlat livländska mynt i mer än 35 år och är medlem i både SNF och Numismatiska föreningen i Finland.

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER

MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42

111 20 STOCKHOLM

TEL 08-411 08 07

Svenska och skandinaviska mynt och sedlar.

Stor sortering av utländska jubileumsmynt, årsset samt småmynt.

Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje

Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:

<http://www.nmh-mynt.a.se>

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)

+ fax 08-673 34 23

Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar, militaria och nålmärken, medaljer

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

MYNT- & FRIMÄRKSTILLBEHÖR

till lågpris

HF FRIMÄRKEN

Lurendalsvägen 7, 430 30 Frillesås

Tel. 0340-65 04 57

www.hffrimarken.com • info@hffrimarken.com

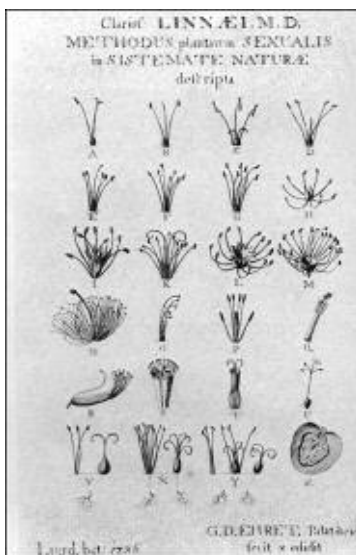
Linnés porträtt i profil, höger sida, i centrum. Utgående från porträttet finns växtklasserna efter Linnés "Systema Naturæ". Spiralen avslutas med ordet ILLUSTRAT [= han som har uppenbarat] som syftar på hans gärning att lära oss om naturens uppbyggnad. Frånsidan visar Linnés teckning från Lapplandsresan av en rosling, *Andromeda polifolia*, och en ödla samt den mytologiska bilden av Andromeda. Präglad, silver, diam. 75 mm. Finns även i brons. Konstnär är Felicity Powell.
Foto: Gabriel Hildebrand. Se även omslagsbilden i färg.

Linné och Andromeda

NÄR THE LINNEAN SOCIETY inledde 300-årsjubileet i december 2006 beslöt man att låta prägla en medalj för att dela ut till framstående internationella naturforskare.

Felicity Powell fick uppdraget att formge medaljen. Powell (född 1961) har fått sin utbildning bl.a. vid Royal Academy School i London. Hon har haft ett stort antal utställningar och är, tillsammans med Philip Attwood, delaktig i förberedelserna för en utställning som planeras på *The Coin and Medal Department* på British Museum för år 2008 – *The Medal of Dishonour*. Powell fick tidigare uppdraget att formge bl.a. Millenniumedaljen som *The Royal Mint* utgav år 2000.

Powell skulpterar, i låg relief, porträtt i profil med vitt vax mot svart glas. Ett traditionellt sätt att skapa underlag för en medalj eller ett mynt kan man tycka, men sedan videofilmar hon verken och låter relieferna förändras genom att använda sig av vaxmaterialets förändringsmöjlighet. Hon skapar därigenom nya makabert humoristiska bilder. Mark Jones på British Museum beskriver hennes arbeten som "mystiska och underbara i sin dualism och enkelhet, i sin skörhet och tyngd, i sin kraftfulla resonans och gäckande elegans" (fri översättning).

Ur Linnés "Systema Naturæ" med George Dionys Ehrets originalplanscher av växtklasserna från 1736. Skannat ur Bhunt 1977.

Om medaljen över Linné säger Powell: "Jag ville visa något av den skönhet och det klagörande som Linnés klassifikationssystem givit oss och samtidigt säga något om hans person, inte bara visa ett porträtt utan även något av hur han tänkte ... Jag tyckte också att det var viktigt att

Linnés egen teckning från Lapplandsresan av en rosling, *Andromeda polifolia*, och en ödla, från vilken idén till medaljens frånsida är hämtad. Skannat ur Borg 1979.

visa något av hans egen hand. Hans teckning av Andromeda valdes för sin friskhet och livlighet ..."

Den präglade medaljen visar på åtsidan Linnés porträtt i profil, höger sida, i centrum. Utgående från porträttet, format som en spiral, finns växtklasserna efter Ehrets original av Linnés *Systema Naturæ*. George Dionys Ehret var en tysk tecknare och sin tids störste blomstermålare. Han illustrerade Linnés sexualsystem 1736. Ehret fick också illustrera Hortus Cliffortianus i Hartekamp. Spiralen avslutas med ordet ILLUSTRAT [= han som har uppenbarat] som syftar på hans gärning att lära oss om naturens uppbyggnad.

Frånsidan visar Linnés egen teckning av en rosling, *Andromeda poli-*

folia, och en ödla. På myrarna utanför Umeå påträffade Linné en stor mängd roslingar som enligt honom stod "i sin bästa fägring". Linné tänkte på sagan om Andromeda när han såg den lilla ranka blomman, och ödla blev bilden av sjöodjuret.

Konstnärinnan fångades av teckningens "poetiska metafor" hämtad från den grekiska mytologin. Cassiopeia hade retat havets gud, Poseidon. Cassiopeia var gift med Cefeus och hade med honom dottern Andromeda. Poseidon hotade att ödelägga Cefeus rike om han inte offrade sin dotter till havsvidundret. Cefeus fjättrade då Andromeda, naken och "i sin bästa fägring", vid en klippa på stranden och sjöodjuret närmade sig. Andromeda räddades emellertid av Perseus som, med vingar på fötterna och en gyllene hjälm, lyckades blända odjuret. Sjöodjuret förstenedades till en klippa. Andromeda blev sedan Perseus maka.

Blomman hette tidigare *Chamaedaphne* men blev placerad i en egen familj, *Andromeda*. Linnés text på teckningen lyder: *Andromeda / ficto et vera / mystica et genuina / figurata et Depicta* [= *Andromeda / fantasi och verklighet / mystik och äkthet / föreställande och avbildad*].

Eva Wiséhn

Litteratur

Bonniers Konversationslexikon 1922, del I, s. 432.

Jones, M.: *The Medal* 34 (1999) s. 143.

Borg, I.: *I naturens riken. Linnés barn-dom och ungdom*. 1979 s. 67.

Blunt, W.: *Carl von Linné. En biografi*. 1977, s. 55ff.

Internet

Jones, M.: *Catalogue Essay*, se <http://www.davidkrut.com/artist.php?id=5805> den 5 juli 2007.

www.linnean.org/index.php?id=239 6 juli 2007.

<http://www.davidkrut.com/artist.php?id=5805> den 5 juli 2007.

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÅRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(*uppgesamlarområde*)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69

e-post: siv-gunnar@swipnet.se

Fältpostmästare Naundorffs medaljer över Karl XII

Till den rika floran av medaljer som under samtiden präglades för att uppmärksamma eller förhålliga händelser i Karl XII:s krigarbana hör två stycken, vars inskrifter anger att en viss Egidius Naundorff var deras "inventor" eller idégivare. Denne Naundorff var också fältpostmästare – *magister postarum in campo* – med ansvar för förbindelserna mellan Sverige och kungens högkvarter.

Medaljerna, som är ovala, har en gemensam åtsida medan fransidorna påminner om två olika händelser.¹ Den ena är kalabaliken vid Bender 31/1-1/2 1713 (*fig. 1*), och den andra är belägringen av Stralsund 1715, varifrån Karl XII ju undkom med knapp nöd (*fig. 2*). Gravör är den bekante Georg Wilhelm Vestner i Nürnberg (1677-1740; åtsidan signerad G. W. V.). Naundorff tituleras på den förstnämnda medaljen MAG[ister] POST[arum] IN CAMPO, d.v.s. "fältpostmästare".

De två stora verken av Ennes och Lewenhaupt² – vilka behandlar Karl XII:s officerare (det förstnämnda även till viss del civil personal) – nämner inte någon fältpostmästare Naundorff. Det visar sig emellertid att han verkligen har existerat, och att han innehaft detta ämbete. Den 4/7 1707 utfärdade nämligen Karl XII under sin vistelse i Altranstädt en fullmakt såsom postmästare för "oss älskelig Egidius Naundorff" att efterträda Caspar Wulff, vilken blivit befordrad till rådmän i Stockholm.³

Av de klagoskrifter, som Naundorff senare upprättade och insände till de svenska myndigheterna, får vi reda på hur det gick till när han fick denna befattning. År 1705 var han i den bekanta familjen Thurn und Taxis tjänst som postmästare, då ett antal svenska adliga personer besökte Karlsbad, där han var i tillfälle att göra dem goda tjänster. Dessa hade i sin tur velat rekrytera Naundorff till svensk tjänst, vilket han då hade avböjt.

Sedan den svenska armén år 1706 ryckt in i Sachsen, hade läget dock förändrats. Naundorff avgick från sin förra tjänst och begav sig till det svenska fältkansliet med sina nyssnämnda rekommendationer. Detta ledde, som nämnts, till hans anställning som fältpostmästare med ansvar bl.a. för förbindelserna mellan Sve-

rige och kungens högkvarter. Såsom lön skulle Naundorff erhålla portot för breven; för de enskilda direkt, för tjänstebreven efter räkning atterterad av fältkansliet.

Naundorff följde således kungen ända till Bender via Poltava, där han själv förlorade all sin egendom och alla sina papper. I Bender påstår Naundorff att han blev kvar "biss auf den letzten Mann". Hur han lyckades ta sig därifrån, för att så småningom (senast 1719) ta sig till Stockholm för att försöka utfä sina inestående fordringar, nämner han ej. Helt säkert är, att han under åren efter kalabaliken i Bender försökt slå mynt av sina upplevelser genom att dels utge medaljer, dels skriva böcker.

På den ena av de två ovannämnda medaljerna anges att Naundorff tagit initiativet till dess präglande år 1715; även hans författarverksamhet har burit frukt under detta år. Då utkom nämligen i Stralsund två skrifter författade av en viss "Frodnuan", d.v.s. "Naundorff" baklänges. Detta tyder på att Naundorff följt den övriga svenska kontingenten från Turkiet tillbaka till svenska territorier.

Den ena skriften har den omständliga titeln *Eigentlicher Bericht, oder ausführliche Beschreibung, zu welcher Zeit s. Königl. Maj. zu Schweden, nach der pultawischen Action, in der Turkey bey Bender angekommen, und wann Sie wieder aus selbigen Landen gangen, und in Teutschland glücklich arriviret sind* [etc]. Naundorff torde ha nått en viss kommersiell framgång med denna, eftersom såväl två nya tyska upplagor som en holländsk och en engelsk översättning sedermera utkom.⁴

Ungefär samtidigt utkom *Gründlicher doch kurz- und lesenswürdiger Bericht, der würccklichen Gebräuchen der Türcken, Tartarn und derer in solchen Landen unter ihnen wohnenden Christen* [etc]. En reviderad upplaga av detta arbete – som ju i enlighet med den långa titeln beskrev sedvänjorna i Turkiet – utkom samma år.

Den som vanligt kritiske C. G. Warmholtz, författare till den stora bibliografin över svensk historia, hade inte mycket till övers för Naundorffs verk: "[Han] kan hafwa varit en redelig man, god Undersåte, trogen Betjent; men han var hvarken lyckelig scribent, eller sinnrik inventor af Skådepenningar."⁵

Naundorff har även tillskrivits för-

1. Medalj präglad över kalabaliken vid Bender 1713.
Graverad av G. W. Vestner i Nürnberg efter förslag av Egidius Naundorff. Hild. 167.
Foto: Gabriel Hildebrand.

2. Medaljen över belägringen av Stralsund 1715.
Graverad av G. W. Vestner i Nürnberg efter förslag av Egidius Naundorff. Hild. 182.
Foto: Gabriel Hildebrand.

fattarskapet till några liknande skrifter, publicerade 1713-1714 av en viss Chevalier de Bellerive.⁶ I det år 1889 publicerade registret till Warmholtz bibliografi uppges att Bellerive är en pseudonym för Naundorff, ett påstående som dock verkar sakna grund. I Kungliga Bibliotekets lappkatalog anges också under "Bellerive, chevalier de" att uppgiften "är med sannolikhet oriktig."⁷

För att återgå till de av Naundorff utgivna medaljerna, så kan det konstateras att båda är mycket sällsynta. Den förstnämnda, präglad över kalabaliken vid Bender, förekommer i två varianter, varav den ena (Hild. 167) synes ha saknats i Kungl. Myntkabinettets samlingar ända till år 1897, då ett exemplar förvärvades.⁷

Som nämnts så synes såväl Naundorffs böcker som hans medaljer ha

utkommit år 1715. Deras teman är ju likartade, och vi kan anta att kundkretsen var densamma: en bildad europeisk överklass med intresse för Karl XII:s spännande öden och äventyr.

Vad som hände med Naundorff efter Stralsunds fall i december 1715 är oklart; kanske undgick han fångenskap i egenskap av sin tyska härstamning. I slutet av 1719 har han under alla omständigheter befunnit sig i Stockholm för att klaga hos kanslikollegiet över uteblivna ersättningar från sin tid som fältpostmästare. De sträckte sig så långt tillbaka som strax före slaget vid Poltava, då han inlämnat en räkning för tjänstebrevet ända från år 1707.⁸ Vid flykten efter slaget brändes alla i fältkansliet förvarade handlingar, inklusive Naundorffs räkning. Vi får hop-

pas att han tog igen något av förlusterna genom sin medalj- och bokutgivning.

Bengt Hemmingsson

Noter

- ¹ B. E. Hildebrand: *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer*, I (Sthlm 1874), s. 577ff, nr 167-167a och 182.
- ² B. A. Ennes: *Biografiska minnen af konung Carl XII:s krigare*, 1-2 (Sthlm 1818-19); A. Lewenhaupt: *Karl XII:s officerare. Biografiska anteckningar*, 1-2 (Sthlm 1920-21).
- ³ T. Holm: *Sveriges allmänna postväsen. Ett försök till svensk posthistoria*, V:3: 1698-1718 (Sthlm 1929) s. 187ff.
- ⁴ C. G. Warmholtz: *Bibliotheca Historica Sueo-Gothica*, del 10 (Uppsala 1805), nr 5797; se även R. Hatton: Charles XII in Turkey: "Narrative of the King of Sweden's movement 1709-1714 (?)" A. Robert Samber translation identified (*Ankara Üniversitesi Dil ve Tarihcoğrafya Fakültesi. Tari Arastirmalari I / Historical Studies I*, Ankara 1956), s. 83-142.
- ⁵ Warmholtz 1805 s. 132.
- ⁶ Warmholtz 1805 nr 5685, 5728; se även *Sverige och det ottomanska riket* (Centralantikvariatets katalog 36, Sthlm 2002), s. 10-11 och 37, där Bellerives/Naundorffs författarskap diskuteras.
- ⁷ SHM-KMK inv.nr 10 323; Hild. 167a har en något varierande åtsida, med gravörsignaturen V.
- ⁸ Holm 1929 s. 190.

TUMBA BRUKSMUSEUM

22/11 The Dard Hunter Collection – en unik samling

Richard Kjellgren berättar och visar bilder från en av världens mest intressanta samlingar på temat pappershistoria. 18.30-19.30. Föranmälan krävs.

1/12 Japansk julpyssel

Workshop under ledning av Atsuko Sandberg. Förbokning eller drop in. Från ca 4 år. 11.00-13.00.

15-16/12 Julmarknad

Traditionell julmarknad med aktiviteter för hela familjen. Rullande visning av museet under tiden marknaden pågår. 11.00-15.00.

På medaljakt i Vatikanen (1)

Av Marie-Astrid Voisin och Ulrika Nilsson

Det hela började med en arbetsupp-
gift som ovanstående medförfattare
och antikvarie vid Kungl. Myntkabi-
nettet gav en praktikant från Lunds
universitet våren 2006. Arbetsupp-
giften var att iordningställa den del
av medaljsamlingen, där påvarna
från Kyrkostaten och Vatikanen finns
avbildade.

Med liv och lust och noggrann-
het tog praktikanten sig an påvarna.
Samlingen är numera bestämd, skan-
nad, inlagd i databasen, och därmed
har alla dessa medaljer fått ett speci-
fikt identifikationsnummer. Kungl.
Myntkabinettet har 500 medaljer
över påvarna, från Alexander I till
Benedictus XVI.

Ioch med detta arbete började kol-
legerna på museet visa intresse
för påvarnas liv och död. En tanke
föddes om att det vore trevligt att
skriva en bok om påvarna och illust-
rera den med medaljerna. Vi tittade
instämmande på varandra och kom
överens om att detta var något vi
skulle genomföra.

Ganska snart funderade vi dock på
vad vi hade gett oss in på. Vi visste
att vi inte hade medaljer över alla
265 påvarna från Petrus till Bene-
dictus XVI. Vi saknade nästan 170
påvar i samlingen. Men vi ville ju ha
med alla påvarna i vår bok, och vi
ställde oss därmed frågan – var ska vi
hitta dem? Svaret kom redan innan
frågan var färdigformulerad. Skämt-
samt och lite drömmande tänkte vi
att det skulle vara roligt att få foto-
graferade de resterande medaljerna i
Vatikanen. För om alla medaljer över
påvarna finns någonstans, så borde
det faktiskt vara i Vatikanen. Skämtet
förvandlades med tiden till något
som inte alls var så skämtsamt, utan
något mer seriöst och något som vi
faktiskt skulle kunna förverkliga.

Efter ett försök med korrespon-
dens med Vatikanen, dess museer
och bibliotek, förstod vi att det inte
var lätt att få se på den påvliga me-
daljsamlingen. Det hela blev inte lät-
tare av att vi även ville få se den
medaljgäva Gustav III skänkt Pius
VI vid sitt besök i Vatikanen år 1784.

Återigen ställde vi oss frågan –
vad har vi egentligen gett oss in på?
Vi stötte bara på återvändsgränder
och insåg att vår förhoppning om att
få se de påvliga medaljerna i Vatika-

1. Vy över Rom mot Vatikanstaten. Foto: Ulrika Nilsson.

nen kanske trots allt inte skulle bli
mer än en skämtsamt önskan om att få
förverkliga en dröm. Men genom att
prata med olika personer om vårt
projekt – som nu hade blivit ett
dubbelprojekt – fick vi tipset om att
kontakta den svenske ambassadören
ackrediterad till den Heliga stolen,
Fredrik Vahlquist.

Efter en längre brevväxling mellan
Kungl. Myntkabinettet, ambassadör
Vahlquist och *Biblioteca Apostolica
Vaticana* erhöll vi tillstånd av pre-
fetto Raffaele Don Farina att besöka
Vatikanbiblioteket sista veckan i no-
vember förra året. Med ambassadö-
rens hjälp fick vi alltså vår inträdes-
biljett till Vatikanen och den efter-
längtade inbjudan till den påvliga
medaljsamlingen. Någon fotografe-
ring skulle emellertid inte gå att
genomföra på grund av tillstånd
och kostnader. Vatikanen har mycket
stränga och bestämda regler om hur
saker och ting ska göras.

Vi fick en blankett på ett antal si-
dor som skulle fyllas i och kostnaden
per bild skulle utgöra 100 €. Den
långa blanketten och summan som
dök upp efter att ha multiplicerat
samman 170 påvar, två medaljsidor
och 100 €, skrämde nästan livet ur
oss. På nytt kändes projektet helt
omöjligt att slutföra. Men efter att

återigen ha diskuterat fram och till-
baka om upplägget för boken kom vi
fram till, att den enorma möjligheten
att bara få se medaljerna var anled-
ning nog för oss att tacka ja till er-
bjudandet om att besöka Vatikanen.

*För nordbon finnes ovilkorligen
en inneboende längtan mot sö-
dern, der lifvet pulserar i friskare
omlopp och der konsten liksom
naturen stå i blomma – sången
och kärleken hafva ju der sin skö-
naste tillvaro, och solen nekar
aldrig här skänka sin varma
glöd. Kom – ack kom och följ mig
på min färd till dessa länder (...).*

Magnus Lagerberg 1872

Såsom vår föregångare Magnus La-
gerberg, och tack vare ett resebidrag
från Sven Svenssons stiftelse för
numismatik, kunde vi slutligen packa
våra väskor och bege oss till sö-
dern och Vatikanen. Den 27 novem-
ber lämnade vi ett grått och kallt
Sverige och möttes av ett ljummet
och soligt Rom.

Så snart vi lämnat väskor och
plockat av vantar, mössor och hals-
dukar på hotellet tog vi en promenad.
Vi styrde stegen mot Vatikanen och
Petersplatsen, där Peterskyrkan mäk-

tigt tornade upp sig framför oss. Vilken syn! Vilken byggnad! På vägen hade vi nyfiket sneplat in genom Santa Annaporten, den av schweizergardet välbevakade ingången till Vatikanstaten. Här skulle vi följande dag, tillsammans med ambassadör Vahlquist, äntra en av världens mest hemlighetsfulla stater.

År 1871 träffade Magnus Lagerberg påven Pius IX och vid detta möte ställdes följande fråga till påven: "Den vän, som jag tagit med mig, hyser intresse för myntstudiet; skulle Eders Helighet behaga tillåta honom bese de rika skatter, som här förvaras?"

Till detta hade Pius IX svarat: "Det skall Ni visst få, om det skänker Eder nöje; jag kan berätta Eder, att jag har ett mycket rart mynt i min samling, som prins Rhodocanakis skulle önska äga, men då exemplaret är unikt, kan jag ej lemna det; det är ett kopparmynt af Nicephorus Rhodocanakis, kung på Rhodus i början af 900-talet, – inte sannt min Prins? Svenska mynt har jag just ej så syn-

nerligt många af; här finnes ej stort annat än hvad drottning Christina qvarlemnadt och hvad Gustaf III skänkt hit, men Ni bör i alla fall se det." Härvid vinkade påven på en person, som jag sedermera fick veta var hans ceremonimästare, kammarherre och bibliotekarie, monseigneur Pio Martinucci, och yttrade: "Hvar god och visa denne herre alla de samlingar han önskar taga i betraktande här."

Pius IX tycks ha känt till Gustaf III:s gåva, och med tanke på påvens uttalande skulle medaljer från denna gåva fortfarande funnits kvar i slutet av 1800-talet. Var det bara en saken att Napoleon skulle ha roffat åt sig guld- och silvermedaljerna under framfarten i Rom och Vatikanen i slutet på 1700-talet?

Trots löftet från påven fick Lagerberg aldrig se de pävliga numismatiska samlingarna: "Innan jag på morgonen ännu hunnit lemna mitt rum, infann sig en påflig lakej, som lemnade mig en skriftlig underrättelse från monseigneur Martinucci,

hvaraf inhemtades, att intendenten för det vatikanska myntkabinettet på några dagar rest till Albano, och att han inlåst nycklarne till myntskåpen." Besvikelsen måste ha varit stor för Lagerberg, och vi undrade hur mycket vi själva skulle få se av den numismatiska samlingen.

*

Resten av eftermiddagen och kvällen strosade vi runt på Roms gator och upptäckte denna fascinerande stad, där antiken lever sig kvar i mycket stor utsträckning och där så många konstinriktningar samlever och krockar. Hur mycket av staden skulle vi se under resten av vår vistelse, och vad väntade oss bakom Vatikanens portar och murar?

Litteratur

Lagerberg, M.: *Bref från söderns länder, dagboksanteckningar från en resa till Italien för deltagande i arkäologiska kongressen i Bologna 1871*. Göteborg 1872. □

"Söndriga sedlar skola i största möjliga utsträckning lagas"

INGET FICK SLÖSAS BORT eller förfaras i äldre tider. Denna sparsamhet och försiktighet finns kvar långt in i modern tid. Säkert minns många läsare stoppade strumpor, skolmaterial som skulle hållas snygga för att senare överlåtas till yngre elever, uppmaningar till barn att inte rita på fint papper, farfar som rätade ut spikar och farmor som sparade på snörstumpar. I dag kan man kanske skaka på huvudet över vissa av dessa åtgärder, men för många finns ett betydligt fattigare Sverige kvar i minnet. På 1960-talet kom en ny inställning där mottot "slit och släng" blev dominerande.

Som ett uttryck för sparsamhet på hög nivå kan man betrakta Riksbankens cirkulär nr 182 från september 1937. Dessa cirkulär gick ut till Riksbankens samtliga kontor i hela landet. Cirkuläret ger oss goda råd om hur man bäst lagar en trasig sedel.

Till Riksbankens kontor:

Söndriga sedlar skola i största möjliga utsträckning lagas. Härvid få ej nålar eller klämmor av metall användas. Delar av en sedel skola sammanfogas genom påklistring på fram-

sidan av gummerad pappersremsa. I regel böra härför användas s.k. "Golje-remsor", varav prov bifogas. Då påklistring av remsa över sedelns utgivningsår, serie eller nummer är nödvändig, bör remsa av typen "Papier Gommé" användas. Här anbefallda remsor kunna rekvideras från arkivariekontoret. De filmliknande remsorna "Nadir" / cellophan /, "Durex" / cellulosa tape / m.fl. liknande få ej användas, när lagningen vid sedlarnas handläggning efteråt ej tillräckligt faller i ögonen. Om till kontoret ingår sedel, som lagats endast på baksidan, skall sådan lagning utmärkas genom påklistring på sedelns framsida av lagningsremsa, här nedan betecknad som markeringsremsa.

Beträffande sedlar av olika valörer skall följande iakttagas:

Småsedlar. Å småsedlar skall markeringsremsa anbringas längs sedelns nederkant vid dess mitt. Levereras undantagsvis tudelade småsedlar olagade, bör vid inläggande i bunt den vänstra halvan ej till någon del läggas över eller under den högra, när numret å vänsterhalvan då utstansas vid makuleringen. När sedlarna äro lagda i bunt, bör sålunda vänstra halvan nå ut till buntens vänstra kant, medan däremot den högra halvan utan olägenhet kan placeras

något indragen från högra kanten. Till samma sedel hörande lösa sedelhalvor skola i bunt genom hel eller fullt sammanfogad sedel skiljas från annan av lösa halvor bestående sedel.

Storsedlar. Alla söndriga storsedlar skola lagas. I vikningslinjen i sargången sedel skall hopfogas antingen medelst minst två kortare tvärremsor längs över- resp. underkant. Å storsedel skall eventuellt behövligen markeringsremsa anbringas längs sedelns överkant vid dess mitt.

Genom detta cirkulär upphäves cirkulärskrivelsen av den 10 oktober 1921 och cirkulär nr 170/1920. För vinnande av syftet med ovan lämnade anvisningar bifogas skrivelse i 20 exemplar att tillställas banker och postkontor inom Edert distrikt. Erfordras ytterligare exemplar erhållas sådana efter rekvisition från arkivariekontoret. Stockholm den 14 september 1937.

DIREKTIONEN

Antagligen var tjänstemännen vid Riksbanken vana vid komplicerade instruktioner. Annars fanns det nog risk för hopblandning och viss förvirring. Efter genomläsning av cirkuläret med dess bestämmelser förstår man nästan 1960-talets reaktion på sparsamhet.

IW

Kopparmynt under Norrfors herrgårds tröskel från byggnadsåret 1846

Av Anders Huggert

För något tiotal år sedan renoverades Norrfors herrgård i Umeå socken. Ågaren, Måns Swartling, fann då på syllstocken under entrédörrens tröskel ett föga slitet svenskt kopparmynt: Oscar I:s 2 skilling banko 1846. Det intressanta i sammanhanget är att herrgården uppfördes just 1846. Var det kanske meningen att myntet för framtiden skulle minna om byggnadsåret?

Norrfors herrgård

Byn Norrfors är belägen vid en brant forssträcka i Umeälvens nedre dalgång. Vattenkraften utnyttjades tidigt av byamännen för att driva kvarn och grovbladig ramsåg. Generellt sett sker under senare delen av 1700-talet en avsevärd utveckling beträffande vattendrivna sågar; en energi- och virkesbesparande finbladig teknik slår igenom och den introduceras i södra Västerbotten av handelsmän/borgare i Umeå. Det utvecklades en näringsmässig drift, som under 1800-talet blev storindustri.

År 1786 beviljades en umehandlare tillstånd att anlägga en finbladig ramsåg i Norrfors, varpå den befintliga grovbladiga ändrades till finbladig år 1791. Verksamheten fortgick under skiftande ägarkonstellationer och materiella förutsättningar. År 1845 innehades anläggningen av handlanden Reinhold Meuller och vice konsuln C. O. Forsgren. På platsen fanns då manbyggnad, bagarstuga, bodar, stall med loge, fähus, arbetarbostad, klensmedja och såghus med sågverksdamm. År 1846 uppfördes en herrgårdsbyggnad i klassicistisk stil (fig. 1).

Under arbetets gång deponerades ett kopparmynt på syllstocken under entrédörrens tröskel (fig. 2). Det är för sammanhanget intressant, att detta äger rum i bruksherrgårdsmiljö; efter norrländska förhållanden utan vidare högreståndsmiljö.

Depositionen

Då Måns Swartling fann myntet lade han märke till att det hade präglats just under herrgårdens byggnadsår. Inspirerad av detta lade han tillbaks myntet på plats och bifogade ett 5-kronorsmynt från renoveringsåret 1993 (Swartling 2005).

Oscar I:s 2 skilling banko 1844. Ett sådant kopparmynt, men från 1846, hade placerats under ingångens tröskel vid herrgårdens uppförande.

Men, hur förhåller det sig egentligen med en sådan tolkning av depositionen? Jag har inte i västerbottenskt sammanhang tidigare stött på något exempel som visar att mynt deponerats för att ge en anvisning om byggnadsåret.

I ett bostadshus i byn Ängersjö – belägen fågelvägen litet drygt 30 km från Norrfors – har det påträffats en ovanligt upplysande deposition. Den innehöll nämligen både ett skriftligt besked om bygget, en bön till Jesus Kristus om skydd mot våld och en kopparslant. I det fallet sattes byggnaden upp 1861, medan slanten är en 1/2-öring från 1858 och som då inte ens minner om den monark under vars regeringstid byggnaden blev till (Huggert 2006).

Samma sak gäller utan vidare beträffande ett plåtmynt i Avesta myntmusei samling. Plåten är från 1727 och har år 1809 försetts med följande inskription: "Handlanden P. Sundberg Bygde detta Hus år 1809" (Tingström 1986 s. 117). Plåtmynten hade 1777 upphört att vara lagligt betalningsmedel (Tingström, s. 52 ff.). Det är tyvärr inte alls känt, var i landet Sundbergs hus var beläget.

Plåten vittnar kanske främst om byggherrens självkänsla. I annat fall borde det deponerade föremålets ålder och karaktär av ej längre gångbart betalningsmedel ha manat till eftertanke. Enligt folklig föreställning kunde man genom deposition av gammalt mynt nämligen vålla skada. Den som ville förhindra att en person fick lycka i sin ladugård smög in "gamla slantar" under knuten. Metoden är, genom skriftligt omnämnande, känd från åtminstone Gagnef i Dalarna (Gagnér 1918 s. 90).

Häri finner vi förmodligen förklaringen till att det vid uppförandet av Norrfors herrgård deponerades ett mynt från just byggnadsåret. Kopparslanten var förvisso ny och skulle förhoppningsvis bringa lycka till gården. Samma synsätt tycks ligga till grund för den här tidigare nämnda deponeringen år 1861 av en 1/2-öring från 1858. I det fallet är det faktiskt fråga om ett så nytt mynt som möjligt av gällande lägsta nominal.

Ytterligare reflektioner utifrån norrländsk folktradition

I publicerade folkminnesuppteckningar går det att finna exempel på företeelser som är belysande i sammanhanget. Folklivsforskaren Ella Odstedt (1892-1967) fick i Edefors i Norrbotten exempelvis höra, att det förr i världen sades "att man alltid skulle ha en ettöring kvar i börsen. Den kallades för *lockslanten*, och då man hade den, skulle man aldrig bli utan pengar" (Odstedt 2004, uppteck-

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nälmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

1. Norrfors herrgård i långt gånget förfall i september 1979.
Foto: Carina Holmgren, Västerbottens museum.

ning nr 244). På samma sätt hette det i Alanäs i Jämtland, att det ”aldrig ansetts för bra att helt och hållet tömma sin börs. Då skulle man bli fattig. Det borde alltid vara åtminstone en liten slant kvar. I min [d.v.s. sagesmannens] hemtrakt kallades den slanten för *äla-styvern* eller *tet'n*” (nr 245).

Detta tänkesätt skulle kunna gälla även beträffande de nu aktuella, i bostadshusens stomme deponerade, kopparslantarna; genom depositionen fanns det alltid en liten slant kvar i huset. Då för tiden gjordes det inom folkkulturen även andra former av penningdepositioner, som på sikt förväntades ge avkastning. Exempelvis skulle bruden ha slantar i skorna under vigseln; i akt och mening att det inte skulle tryta med slantar framöver – vilket Odstedt fick sig berättat i Marieby i Jämtland (nr 683).

Ella Odstedt kom i sitt fältarbete även i kontakt med den djupare ligande folkliga förklaringen till att en deposition tänktes ha effekt. Det gällde nämligen att ställa sig väl med det andeväsen, som i det aktuella sammanhanget rådde över tingens ordning och människans förhållanden; t.ex. bergsrået, sjörået, skogsrået (den norrländska folktrons vitt-*ra*), gårdsrået/tomten och skeppsrået.

En uppteckning från Odstedts hembygd, Arnäs i Ångermanland, har följande lydelse: ”Förr ansåg de att det var en mycket viktig sak att *mute tomta*. För den skull brukade de lägga slantar under knutarna när de byggde något hus. Då skulle det bli bra lycka, och intet ont skulle komma åt gården. När jag [sagesmannen] rev gamla gården här, fann jag flera sådana slantar. En av dem var rent utav inmurad i muren. Det var två öre silvermynt med årtalet 1760” (nr 1215).

I Grundsunda i Ångermanland handlade det om att *muta råen med slantar*: ”Förr var det vanligt att dom skulle lägga slantar under knutstena då dom byggde, så att dom skulle få tur och lycka på stället. Likadant också då en båt byggdes. Då la dom en slant under masten, innan den restes, så skulle det bli tur med båten” (nr 247). Från Holmön i Västerbotten heter det beträffande *skeppsrå* och slant under masten: ”På gamla skutor [d.v.s. förr i tiden] la dom en slant under mastann (mastståndet, under masten). Då skulle det vara lycka med båten” (nr 1201).

Sammanfattning

Vid uppförandet av Norrfors herrgård år 1846 deponerades en kopparslant under entrédörrens tröskel. Det var angeläget att myntet var så nytt som möjligt, då det gällde att frammana och befrämja en lyckosam utveckling på gården.

Av samma anledning ingår en 1/2-öring från 1858 i en deposition som gjordes vid uppförandet av en mangårdsbyggnad i Ängersjö år 1861. I den depositionen finns dessutom ett skriftligt besked om själva bygget och en bön till Jesus Kristus om skydd mot våldel. På gården i Ängersjö har man vid den tiden tydligen inte helt förlitat sig på gårdsrådarens – tomtens – beskydd, och det gjorde nog inte heller herrgårdsfolket i Norrfors.

När en handlare P. Sundberg byggde hus år 1809 dokumenterades gärningen genom en inskrift på ett då 82 år gammalt plåtmynt, som inte längre var lagligt betalningsmedel och som antagligen utgjort deposition i nybygget. Här är det uppenbarligen Sundbergs egna gärning som är det centrala i sammanhanget.

2. Portalen med doriska halvkolonner.
På bilden syns sällstocken under tröskeln, där det vid renoveringsarbetet skulle visa sig ligga ett mynt.
Foto i september 1979: Carina Holmgren, Västerbottens museum.

Referenser

Gagnér, A.: *Gammal folktro från Gagnef i Dalarna*. Malmö 1918.

Huggert, A.: Ett rivningsfynd i Ängersjö berättar ... SNT 2006:1 s. 16-17.

Odstedt, E.: *Norrländsk folktradition. Uppteckningar i urval och med kommentar av Bengt af Klintberg*. Acta academiæ regiæ Gustavi Adolphi 84. Uppsala 2004.

Tingström, B.: *Plate Money. The World's Largest Currency*. Royal Coin Cabinet. Stockholm 1986.

Swartling, M.: Angående mynt funnet i Norrfors herrgård ... Västerbottens museums arkiv, Umeå: dnr 413/05. □

Rättelse 1

I första delen av artikeln om Johan III:s revalska ferdingar (SNT 2007:5) uppstod ett fel i stampkopplingstabellen på sid. 108.

Av-stamp 69.7A. I stället för Bild Johan ska här stå: Bild Erik.

Av-stamp 70.2A. Här saknas texten: Bild Johan.

H. Sarkkinen

Rättelse 2

I SNT 2007:5 s. 119 presenterade undertecknad Konstnärsklubbens 150-årsmedalj från 2006, signerad av Andreas Ribbung. Beskrivningen av fränsidan talar om att pokalen vilar på ett andreas kors.

Så kan man förstås se det. Men egentligen är det klubbens märke, två versala K rygg mot rygg (som på åtsidan), där bokstävernas mitt utgörs av klubbens pokal, som omtalas i omskriften. LLt

Ny medalj

Ny medalj med anledning av NNU:s möte i Stockholm 2007

I samband med Nordisk Numismatisk Unions möte i Stockholm 1-3 juni 2007 presenterades en ny medalj, nr 82 i föreningens medaljserie. Medaljen är framtagen dels med anledning av 2007 års unionsmöte i Stockholm, dels med anledning av att Nordisk Numismatisk Union för första året uppnått den aktningvärda åldern av sjuttio år, vilket SNF fann vara lämpligt att högtidlighålla i medaljform. Konstnären, Christian Wirsen, har valt att arbeta med kontrasterande, patinerade ytor och ett rent formspråk. Texten på åt- och fränsidan har formgivaren Annie Winblad Jakobowski utformat.

Medaljen, som är i rent silver, delades ut till samtliga deltagare vid unionsmötets middag den 2 juni. Av totalupplagan om 100 exemplar kvarstår nu ett mindre antal medaljer som läsarna erbjuds att köpa till ett subventionerat pris om 700 kronor styck samt eventuellt porto.

Christian Wirsen, skulptör och tecknare, valde att beskriva sitt uppdrag och medaljen med följande rader:

*Med uppdraget i min hand dröjde det.
Sakta förstod jag.*

*I ungdomen, långa tider på nordan-
havens vältrande ryggar, grå i skum-
mande dis, som kofferdist.*

*Långt efter, i Mälarens lummiga vikar,
höga himlar, på glittrande vatten, som
kanotist.*

Avklarad, minnen av silver.

Dagarnas dans.

Till jubileum.

Beskrivning

På åtsidan återfinns siluetterna av medlemsländerna i Nordisk Numismatisk Union mot en havsbakgrund och nedsänkt text: NORDISK NUMISMATISK UNION 1936-2006. På fränsidan återfinns Riddarfjärdens vattenspegel och siluetterna av centrala Stockholm med Gamla stan, Helgeandsholmen och Riddarholmen i centrum samt nedsänkt text: STOCKHOLM 2007.

Randskriften lyder: D. INST. LLT AD STUD. NUMM. MEM. PROM. DED. CCW [stämplat] SNF 2007. Utskrivet blir detta: DONAVIT INSTITUTUM LAURENTIO O. LA-

Medalj framtagen med anledning av dels 2007 års unionsmöte i Stockholm, dels Nordisk Numismatisk Unions 70-årsjubileum förra året. Konstnärer: Christian Wirsen och Annie Winblad Jakobowski (text). Foto: Frédéric Elfver.

GERQVIST AD STUDIUM NUMMORUM MEMORIALIUM PROMOVENDUM DEDICATUM, d.v.s.: Bekostad av Lars O. Lagerqvists fond för medaljkonst. CCW är signatur för medaljkonstnären, Christian Wirsen.

Material: 999/1000 silver
Vikt: ca 86 g
Diameter: 45 mm
Upplaga: präglad i 100 exemplar
Konstnärer: Christian Wirsen samt Annie Winblad Jakobowski (text)
Tillverkare: AB Myntverket, Eskilstuna
Utgivare: Svenska Numismatiska Föreningen

Ett generöst bidrag till tillverkningen av medaljen har lämnats av Lars O. Lagerqvists fond för medaljkonst.

Beställning

Beställning sker enklast genom kontakt med Carin Hirsch Lundborg på SNF:s kansli (onsdag & torsdag kl. 10.00-13.00). Priset är 700 kr + porto. Medaljen levereras i etui. Tänk på att tillgången är begränsad. Först till kvarn gäller således!

Frédéric Elfver

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB Karlavägen 46

Box 5132 102 43 Stockholm
Tel 08/662 62 61 - Fax 08/661 62 13

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Lagerlista över svenska person-
medaljer och numismatisk litteratur
www.nordlindsmynt.se

Pressklipp

Behövs rymdvaluta för intergalaktiska turister?

Det anser i alla fall George Fraser, forskare vid universitetet i Leicester. Han ingår i en arbetsgrupp som står för formgivningen av ett nytt sorts betalningsmedel, nämligen quid.

Quid – ny valuta för rymdturister.
Foto: Travelex.

Quid är vad britterna i folkmun kal- lar sina pund. Men nu kommer en ny sorts quid – de intergalaktiska: Quasi Universal Intergalactic Denomina- tion.

Om denna nya valuta skrev Amanda Billner i Dagens Nyheter den 9 oktober. Hon hade hämtat nyheten i ett pressmeddelande från valutaföre- taget Travelex.

Hon berättar vidare om rymdresor- na som ska gå av stapeln från rymd- basen Esrange i Kiruna år 2012. Es- range samarbetar med rymdresefö- retaget Virgin Intergalactic. För en rymdresa från Kiruna kan man komma att få punga ut med 1,5 miljoner kronor per person.

En quid motsvarar 8,68 euro. *MGL*

Personalia

Gulli Buhne

4 oktober 1913 – 19 juli 2007

Gulli Buhne var född i Uddevalla. Efter studentexamen i hemstaden fortsatte hon sina studier vid Lunds universitet. Hon utbildade sig till ämneslärare i svenska, historia och geografi. Efter tjänstgöring vid bl.a. flickskolan i Uddevalla flyttade Gulli Buhne – som då ännu bar sitt flicknamn Blomqvist – i slutet av 1930-talet till Stockholm. Hon gifte sig med Allan Buhne, verksam inom idrottsrörelsen, och fick så småningom tjänst vid Kungsholmens kommunala flickskola.

På 1950-talet började flickskolorna avvecklas och ersättas av enhetsskolan, med dess ofta tuffare arbetsmiljö. När enhetsskolan läsåret 1972-1973 blivit fullt utbyggt sökte sig Gulli Buhne ett nytt arbetsfält. Den 20 augusti 1973 började hon som extra medarbetare vid Kungl. Myntkabinetten där hon stannade till pensioneringen.

Gulli Buhne i oktober 2005.
Foto: Mats Andersson.

På 1970-talet hade myntkabinetten ansvar för två större forskningsprojekt, dels det internationella CNS-projektet (vikingatidsfyndens bearbetning), dels Sveriges mynthistoria, Sturetiden. Enligt min planering skulle Gulli ha arbetat inom det sistnämnda, men vikingatidsprojektets sekreterare, Elsa Lindberger, önskade hjälp med vissa delar av bearbetningen, och så blev det.

Av de åtta volymer som hittills publicerats (1975-1987), deltog Gulli Buhne i de fyra första. Nytt för publikationerna var den noggranna redovisningen av myntens individuella egenskaper, dels primära egenskaper, vikt, diameter, stämpelställning (3 spalter), dels sekundära, d.v.s. antal probermärken och annan återkan under myntens cirkulationstid (3 spalter). Det var främst med detta Gulli kom att syssla med. Dessutom arrangerade och monterade hon de fyra volymernas ca 100 planscher. För många skulle kanske ett sådant arbete kännas föga inspirerande. Men Gulli med sina gedigna kunskaper, inte minst i historia, förstod snabbt de många sifferuppgifternas vetenskapliga värde, och ägnade sig med entusiastisk glädje åt sitt nya arbete.

Gulli Buhne var en mångsidig person, berest och beläst. Dessutom var hon en talangfull tillfällighetspoet, med gåvan att snabbt kunna producera omsorgsfullt rimflätade gratulationsverser, till glädje för omgivningen. Vi minns Gulli Buhne med saknad och tacksamhet. Hon var en av CNS-projektets bästa medarbetare, engagerad, arbetsam, oegennyttig, alltid vänlig och positiv. *Brita Malmer*

Bradbury, Wilkinson & Co och svensken Victor Fock

Våren 1894 kunde flera svenska tidningar meddela att Smålands Enskilda Bank skulle utge nya sedlar prydda med Carl von Linnés porträtt. Vad tidningarna emellertid inte nämnde så mycket om var att sedlarna inte trycktes i Sverige utan hos världens då största sedeltryckeri – Bradbury, Wilkinson & Co. Detta var ett företag med mycket lång erfarenhet.

Vid början av 1880-talet knöts svensken friherre Victor Fock som direktör vid nämnda sedeltryckeris styrelse. Tryckeriet hade grundats 1856 av Henry Bradbury.

Victor Fock var född i Stockholm den 29 november 1848. Han fanns inskriven vid Uppsala universitet 1868. Efter studietiden i Uppsala reste han till Sydamerika. Under flera år bodde han i Buenos Aires och Montevideo. Därefter sökte han sig till världsstaden London och till det företag som han sedan skulle vara trogen under hela sin karriär. Fock avled den 11

juli 1913 på Gåsö i Morlanda socken i Bohuslän.

Fock gjorde sig allt mer oumbärlig – dels som chef för den artistiska avdelningen, dels som företagets representant vid knytandet och vidmakt-hållandet av dess affärsförbindelser. Det var säkert helt rätt för affärerna när svensken Fock tog emot svenska bankmän i sin vackert inredda "Villa Solna" utanför London.

Friherre Fock (i England kallade han sig "baron") var ständigt på resa. Inte mindre än tjugosex gånger hade han för tryckeriets räkning korsat Ekvatorn på sina resor till Brasilien, Argentina, Uruguay och de centralamerikanska republikerna. Många presidenter och ministrar i dessa länder var också personliga vänner till Fock. Självfallet reste han även till Afrika och Asien. En resa till New York eller ner till Italien kunde snabbt bli aktuellt, och efter endast någon dags förberedelse begav sig Fock ut på nya färder. Det var alltid viktigt att förvissa sig om nya kontrakt för leverans av banksedlar, statsobligationer eller frimärken.

Av Sveriges sedelutgivande banker under 1890-talet (fortfarande hade

27 av dem rättigheten) var det endast ett par som inte använde sig av Bradbury & Wilkinsons tjänster. Ett av de sista kontrakten mellan det engelska sedeltryckeriet och de svenska privatbankerna var med Mälarebanken. Annars var kontrakten med de svenska bankerna inte lika stora som med de sydamerikanska. Som exempel kan nämnas att det år 1894 pågick en underhandling med den argentinska regeringen om tryckning av 20 miljoner banksedlar, allt till ett nominellt belopp av 300 miljoner dollar.

Bradbury, Wilkinson & Co hade ett kolossalt tryckeri i New Malden i Surrey ända fram till 1986, då företaget köptes av De La Rue (i dag ägs fastigheten av Shannon Corner Tesco supermarket). Tidvis uppgick personalstyrkan till tusental personer. Dessutom använde firman hjälp av åtskilliga tecknare och gravörer i Paris, Nürnberg och från andra platser på kontinenten.

Den engelska tryckerifirman tryckte fler banksedlar än alla andra sedeltryckerier i världen tillsammans (inklusive statsbankstryckerierna i Frankrike, Österrike och Italien).

IW

AURUM AUKTIONER AB
stockholm

**Myntauktioner i
centrala Stockholm!**

Låg provision - Alla objekt beskrivs utförligt
både i tryckt katalog och Internetkatalog

Vi söker alltid bättre
mynt, sedlar, medaljer, polletter och litteratur!

Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13 Mail: info@aurumauktioner.se
www.aurumauktioner.se

Myntauktion

8 december 2007

Välkommen till vår höstauktion
som bl a innehåller:

Plåtmynt

Guldmynt från Hela Världen

Stor samling aktiebrev

Intressant samling nålmärken

Välkommen som köpare eller inlämnare
på våra auktioner.

Frimärkshuset

Skandinavisk Filateli AB

Humlegårdsgatan 13 Telefon 08-661 74 50
114 46 STOCKHOLM Telefax 08-662 82 46

E-post: auctionbids@frimarkshuset.se
www.frimarkshuset.se

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 19 företag
i nio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och
utöka sina tjänster.

Antikboden

Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Hamrin & Svahn Mynt AB

Sjöberg 1, 147 91 GRÖDINGE
Tel. 08-732 66 86, 070-212 64 55

Karlskrona Mynthandel

Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Rune Larssons Mynthandel

Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

AB Malmö Mynthandel & Vykortantikvariat

Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

J. Melin Mynt

Koltrastvägen 23, 370 24 NÄTTRABY
Tel. 0455-155 99

HB Myntinvest Corona

Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer HB

Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrtälje Mynthandel

Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia MM HB

Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel./fax 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel

Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

Selins Mynthandel AB

Regeringsgatan 6
Box 16390, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel

Arsenalsgatan 6
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, 611 58 20,
Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics

Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel. 070-631 58 09

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

J. Walldén Mynthandel AB

Box 5381, 102 49 STOCKHOLM
Tel. 08-653 48 46, 070-607 65 34

Håkan Westerlund Mynthandel

Vasagatan 42
Box 490, 101 29 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

Besök vår hemsida: www.mynt.nu/smf/

MYNTMÄSSA

lördag 24 november

KUNGL. MYNTKABINETTET • SLOTTSBACKEN 6, STOCKHOLM

10.00-10.30 *Samlade vikingarna i Österled också mynt?*
Föredrag av Julius Hagander baserat på en artikel av Ursula Kampmann.

10.00 - 15.00 Nio mynthandlare:

Hamrin & Svahn Mynthandel, HB Mynt & Medaljer, J. Pedersen Mynthandel,
J. Walldén Mynthandel AB, Pecunia HB, Strandbergs Mynthandel,
Tamco Numismatics, Ticalen Mynthandel
Gästutställare: Riibe Mynthandel AS, Trondheim

Entré 30 kr **Specialpris på fatöl med smörgås utlovas av MYNTKROGEN!**

Arrangörer: Sveriges Mynthandlares Förening / Svenska Numismatiska Föreningen

MYNTKOMPANIET

Vi håller **2 kvalitetsauktioner** och 9 månadsauktioner om året gemensamt med
Frimärkskompaniet, Lars-Tore Erikssons Frimärksauktioner och AB Philea.

Vi söker **inlämningar** av bättre mynt, sedlar, frimärken, vykort, handskrifter,
aktiebrev, autografer m.m.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom
ca 20 000 kunder ser varje auktion via våra kataloger och hemsidan.

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38
E-post: mail@philea.se

www.myntkompaniet.se

Myntauktion

FREDAGEN 23 NOVEMBER 2007
PÅ KUNGLIGA MYNTKABINETTET SLOTSBACKEN 6
STOCKHOLM MED START KL. 9.30

*Samling Bonde
på Ericberg
Del 1*

*Auktionskatalog med avbildningar i färg kan avhämtas i vår lokal
Karlavägen 46, Stockholm till en kostnad av 200:-. Den som önskar erhålla
katalogen per post erlägger 275:-, utanför Sverige 375:-. Betalning vänligen till
vårt PlusGirokonto 25 42 99 -1. Katalogen är också utlagd på vår
hemsida www.nordlindsmynt.se*

*Visning kommer att äga rum auktionsveckan i våra lokaler,
måndag-onsdag 19-21 november, 12-18 och torsdagen 22 november på
Kungliga Myntkabinettet 11-17 eller efter överenskommelse.*

Ulf Nordlind Mynthandel AB

Karlavägen 46, Box 5132, 102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13, info@nordlindsmynt.se